

Barns medverkan i Socialstyrelsens arbeten

Ett stödmaterial för att inhämta barns kunskaper
och erfarenheter

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

Artikelnummer 2020-6-6858

Publicerad www.socialstyrelsen.se, juni 2020

Innehåll

Bakgrund och syfte	5
Varför behöver barn vara delaktiga?	5
När behöver Socialstyrelsen kunskaper och erfarenheter från barn?	6
Inför barns medverkan	8
Hantera personuppgifter och sekretess.....	8
Hitta barn som kan och vill delta	9
Samtycke från barn och föräldrar behövs	10
Ersättning och arvode till barnet	11
Anmäla oro om barn far illa	11
Vid information om brister och missförhållanden i verksamheter	12
Omhändertagande och återkoppling	12
Vilken utbildning och erfarenhet behövs?	13
Metoder för att göra barn delaktiga.....	14
Vem genomför insamlingen?	14
Intervju som insamlingsmetod.....	14
Andra insamlingsmetoder	17
Insamling i samarbete med extern partner.....	18
Referenser och tips om material.....	19
Bilaga 1: Personuppgifter och sekretess.....	20
Regler om personuppgifter	20
Möjlighet att sekretesskydda uppgifter	22

Bakgrund och syfte

Detta material ska ge stöd och inspiration till anställda på Socialstyrelsen för att arbeta med barns delaktighet, genom att låta barn medverka i våra arbeten. Med barns medverkan menas att samla in information, kunskap, erfarenheter eller synpunkter från barn, för att använda det som underlag antingen i kunskapsmaterial eller för att planera och utveckla Socialstyrelsens övergripande arbete.

Stödmaterialet är avgränsat till att hämta information från barnen själva. Det ger inte stöd för att hämta information till exempel från personakter eller journaler.

I arbetet med materialet har arbetsgruppen intervjuat personer som har erfarenheter av barns delaktighet i sitt eget arbete – både anställda på Socialstyrelsen och forskare från flera lärosäten. Två dialogmöten har genomförts, med representanter från tretton myndigheter och sju ideella organisationer. Arbetsgruppen har även tagit del av relevant litteratur och andra former av material.

Utöver detta stödmaterial kan du få stöd av Socialstyrelsens samordnare inom sakområdet barn och unga.

Varför behöver barn vara delaktiga?

Barns delaktighet och medverkan i våra arbeten kan vara värdefull i flera olika situationer, till exempel i de uppdrag och projekt som berör barn, där barns erfarenheter blir en viktig del av den samlade kunskapen, när vi planerar och utvecklar Socialstyrelsens arbete på en övergripande nivå, eller som en del i barnkonsekvensanalyser.

Det finns flera anledningar till att ta tillvara barns kunskaper och erfarenheter:

- Barns kunskaper och erfarenheter är ofta nödvändiga för att nå en tillräcklig kvalitet i kunskapsstöd, utvärderingar, rekommendationer med mera. Barns perspektiv är en del av den samlade kunskap som behöver tas fram. Barn är experter på sin egen situation och kan därmed bidra med unik och värdefull kunskap.
- Barn har rätt att höras och att uttrycka sin åsikt i alla frågor som rör barnet. Detta enligt artikel 12 i FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen. Det är inte bara en rättighet för det enskilda barnet i egna ärenden, utan även för gruppen av barn, i frågor som berör dem. Barnrättskommittén beskriver att barns åsikter kan tillföra relevanta perspektiv och erfarenheter och ska övervägas vid utveckling av strategier, program och åtgärder i alla sammanhang som är relevanta för barns liv¹.

¹ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 (Barnombudsmannen, 2009)

- Genom att barn är delaktiga kan de stärkas, både som individer och som grupp. För enskilda barn som deltar, kan delaktigheten stärka känslan av egenvärde och självrespekt. Gruppen barn i samhället kan stärkas, av att andra barn noterar hur myndigheter lyssnar på barn och att barn får vara delaktiga i viktiga arbeten.

När behöver Socialstyrelsen kunskaper och erfarenheter från barn?

Barns kunskaper och erfarenheter kan behövas

- som en del i en kunskapsinsamling eller omvärldsbevakning, där barns perspektiv och berättelser behövs för att nå bästa tillgängliga kunskap eller för att skapa en så heltäckande bild av omvärlden som möjligt
- när barns berättelser och beskrivningar kan levandegöra materialet, till exempel i form av citat, filmer, foton eller ljudinspelningar.

Använd följande steg, för att avgöra om barn behöver medverka eller inte, i ett visst projekt eller uppdrag:

1. **Bedöm om barns kunskaper och erfarenheter kan tillföra något till aktuellt arbete?**

Ställ dig den här frågan i alla arbeten som ska göras på Socialstyrelsen. Många gånger kan barns kunskaper och erfarenheter ge värdefull kunskap även i situationer där arbetet inte handlar specifikt om barn.

2. **Formulera syftet och användningen**

Formulera tydligt syftet med barnens medverkan och hur barnens beskrivningar ska användas.

3. **Undersök vilka material som redan finns**

Innan ni går vidare med barns medverkan, ta reda på om det ni behöver redan finns tillgängligt. Har andra redan haft kontakt med barn och samlat in sådant som ni behöver? Kanske andra inom Socialstyrelsen, andra myndigheter, ideella organisationer eller forskare? För att ta reda på det kan ni ta hjälp av Socialstyrelsens samordnare inom sakområdet barn och unga. Det kan också vara aktuellt att göra en litteratursökning.

4. **Bedöm värdet och riskerna**

Barn anses generellt vara en sårbar grupp vid studier. Enligt internationell forskningsetisk reglering ska en studie på en sårbar grupp ha som syfte att gynna gruppen – i detta fall, antingen gruppen barn i sin helhet, eller en viss

grupp barn. Studien ska inte kunna utföras på en annan, icke sårbar grupp i stället. För barn som inte kan ge samtycke, ska studien medföra minimal risk och vara minimalt betungande.²

I praktiken innebär detta att ni bedömer hur stora riskerna är och hur betungande medverkan kan bli för barnen.

Bedömningen kan påverka vilken insamlingsmetod ni kan använda.

Ibland kan bedömningen visa att det vore för riskabelt eller betungande för de barn som skulle medverka. Det är dock viktigt att noga väga riskerna mot fördelarna, för att inte i onödan hindra barn från att medverka.

5. Välj vilka insamlingsmetoder som är lämpliga

Utifrån syftet, riskerna och fördelarna, välj metod för att samla in barns kunskaper och erfarenheter. Stöd finns nedan i avsnittet Metoder för att göra barn delaktiga.

6. Planera arbetet så att regelverken följs

Det finns mycket att vinna på att planera väl. Gå igenom de aspekter som tas upp i nästa avsnitt, så att allting är genomtänkt och förberett innan ni börjar ta kontakter.

² Etiska aspekter på att lyssna på barn i familjehem (Socialstyrelsen, 2015)

Inför barns medverkan

Hantera personuppgifter och sekretess

När barn medverkar ska inga personliga uppgifter, om barnen eller deras anhöriga, spridas till obehöriga. Personuppgifter får dessutom bara behandlas under vissa förutsättningar, enligt det personuppgiftsrättsliga regelverket. Därför behöver du ta reda på vad som gäller, angående sekretess och behandling av personuppgifter, och planera arbetet så att riskerna minimeras. I det här avsnittet finns kortfattad information om vad du bör tänka på. I bilaga 1 finns mer information om några av de sekretessbestämmelser som Socialstyrelsen omfattas av samt om behandling av personuppgifter.

I Socialstyrelsens material behöver man oftast inte veta vilket barn som säger vad. Därmed finns möjlighet att välja arbetssätt för att från början undvika att skapa spårbarhet mellan en uppgift och ett enskilt barn. Tänk igenom hur antalet insamlade uppgifter kan minimeras, genom till exempel hur vi tar kontakter för att hitta barn som vill delta, eller hur vi dokumenterar vad barn berättar.

Vi kan också minska risken att uppgifter sprids, genom att använda arbetsätt som inte gör att det uppstår allmänna handlingar, som ju kan bli utlämnade med stöd av offentlighetsprincipen.

Exempel på uppgifter som kan omfattas av sekretess

Anställda vid Socialstyrelsen omfattas av ett röjandeförbud enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, för uppgifter som omfattas av sekretess.

Uppgifter om enskilda personers hälsa kan vara sekretesskyddade i enlighet med 21 kap. 1 § OSL. Läs mer i bilaga 1.

Exempel på uppgifter om hälsa är en diagnos, eller om ett barn berättar hur det mår. Om målgruppen vi önskar prata med är barn med till exempel ADHD, är det möjligt att uppgifter om detta kan skyddas med stöd av 21 kap 1 §.

Uppgiften att ett barn bor i familjehem kan dock **inte** anses vara en uppgift om hälsa, och kan därför inte sekretesskyddas med stöd av 21 kap 1 §.

Uppgifter om familjehem och andra personliga förhållanden kan dock ändå vara sekretesskyddade, med stöd av 7 § offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641), OSF. Dessutom kan uppgifter om hälsa också rymmas i begreppet *personliga förhållanden*, och kan då ha skydd även om kraven i 21 kap. 1 § OSL inte uppfylls. Läs mer i bilaga 1.

Informera deltagarna när vi inte kan utlova sekretess

Alla uppgifter som myndigheten önskar få in är inte skyddade av sekretess. Detta påverkar hur du behöver göra, när du inhämtar barns kunskap och erfarenheter. Om uppgifterna du samlar in kommer att omfattas av sekretess, är det inte lika kritiskt att välja bästa möjliga metod för kontakten med barnet och dokumentationen, ur sekretesshänseende.

I situationer när uppgifterna inte kan sekretesskyddas, ställs höga krav på att de potentiella deltagarna verkligen förstår att uppgifterna inte kommer att omfattas av sekretess, så att de kan välja om de ändå vill dela med sig av sin kunskap och erfarenhet.

Under arbetets gång är det lämpligt att vi försöker undvika att uppgifter som kan spåras till ett visst barn kommer att finnas i allmänna handlingar. Detta förutsätter att vi arbetar på ett genomtänkt sätt, både med kontakten med barnen och med dokumentationen av barnens kunskap och erfarenheter.

När du informerar barnen och vårdnadshavarna om arbetet, är det viktigt att du också informerar om hur de uppgifter du samlar in, kommer att hanteras.

Hantering av personuppgifter

Det är rimligt att utgå från att det kommer att ske behandling av personuppgifter någon gång under arbetet, och därför behöver du säkerställa att det personuppgiftsrättsliga regelverket följs.

Regelverket utgår från att personuppgiftsbehandling ska minimeras, alltså att man ska samla in så få personuppgifter som möjligt. För den behandling som ändå behövs, måste det finnas rättsligt stöd. För så kallade känsliga personuppgifter ställs ytterligare krav.

Det är fler uppgifter än namn och personnummer som utgör personuppgifter. Alla uppgifter som kan bidra till att någon kan förstå vem det handlar om, är personuppgifter, även om namnet inte framgår.

Innan du utför ny personuppgiftsbehandling eller begär att en personuppgiftsbehandling ska utföras ska den anmälas till Socialstyrelsens register över personuppgiftsbehandlingar

Ta stöd av enheten för förvaltningsjuridik. Läs mer i bilaga 1.

Hitta barn som kan och vill delta

För att hitta barn som deltar, behöver vi dels välja ut grupper där det finns barn som har de erfarenheter och kunskaper som vi behöver, dels få kontakt med dessa barn.

Vägen fram till att få kontakt med barnen går i de allra flesta fall genom vuxna, i verksamheter som har direkt kontakt med barnen, till exempel HVB, socialförvaltningar, skolor, fritidsgårdar, patientorganisationer, barnrättsorganisationer, ungdomsmottagningar eller hälso- och sjukvård. Det kan också gå att söka efter barn via till exempel sociala medier.

Befintliga grupper av barn

Genom att vända oss till redan befintliga grupper av barn kan vi informera om uppdraget och nå barn som kan vara intresserade av att delta. Det kan till exempel vara ungdomsråd i kommuner, patientråd inom landsting eller brukarorganisationer. Det kan också vara barn som vistas på till exempel ett HVB, en skola eller ett läger.

Ta gärna stöd av Socialstyrelsens samordnare av barn- och ungafrågor, för att hitta kontaktvägar till barn som kan delta.

Enskilda barn från olika håll

Ibland finns det inte befintliga grupper av barn med de erfarenheter och kunskaper vi behöver. Då behöver du hitta enskilda barn från olika håll.

Ett sätt att få kontakt med barn som vill delta, kan vara att skriva ett informationsbrev om projektet, som kan spridas av en institution, förvaltning eller organisation. Det kan sättas upp på anslagstavlor, läggas i väntrum, spridas via webbplatser eller sociala medier eller lämnas personligen till barn som skulle kunna vara intresserade.

Risken att vissa grupper systematisk utesluts

Var hela tiden medveten om risken att vi systematiskt utesluter vissa grupper av barn från att vara delaktiga, genom att deras svårigheter att delta upplevs för stora. Redan när vi gör urvalet av barn, och väljer metod, behöver vi ta ställning till hur vi ska anpassa arbetet, så att vi inte utesluter grupper av barn, eller enskilda barn.

Barn med funktionsnedsättningar kan behöva särskilda hjälpmedel för att kunna delta. Barn kan även behöva stöd av en vuxen de känner.³

Barn med annat modersmål än svenska har rätt till tolk för att kunna delta.

Samtycke från barn och föräldrar behövs

Det går inte att säga generellt om och när en person under 18 år själv kan avgöra om hen ska delta i ett arbete på Socialstyrelsen. Ibland kan det istället vara barnets vårdnadshavare som avgör det.

Vårdnadshavare har generellt rätt och skyldighet att bestämma i frågor om barnets personliga angelägenheter. De ska dock, i takt med barnets stigande ålder och utveckling, ta allt större hänsyn till barnets egna synpunkter och önskemål.⁴ Det innebär i praktiken, att vi ska göra en individuell bedömning i varje enskilt fall, av vem som behöver samtycka till att barnet deltar. I bedömningen kan du bland annat behöva väga in barnets ålder och mognad samt vilken fråga det gäller.

I många fall behöver även barnets vårdnadshavare ge sitt samtycke till att barnet deltar. Om vi bedömer att vårdnadshavarna behöver ge samtycke, och barnet har två vårdnadshavare, behöver båda samtycka, för att barnet ska få delta.⁵

Inom forskningen är det vanligt att man tar stöd av lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor. I den lagen framgår att ett barn som har fyllt 15 år och inser vad forskningen innebär för hans eller hennes del ska själv informeras om och samtycka till forskningen.

Barnombudsmannen har som regel istället en 18-årsgräns, alltså att man kräver samtycke från vårdnadshavarna för alla barn som ska delta.

³ DART, kommunikations- och dataresurscenter, ger vägledning om hjälpmedel och metoder för personer med kommunikativa svårigheter. www.dart-gbg.org

⁴ Se 6 kap. 11 § föräldrabalken, FB.

⁵ Se 6 kap. 13 § FB.

I Socialstyrelsens arbete med en modell för nationell uppföljning av barn i familjehem, används 15-årsgräns.⁶

Bland forskare är det flera som beskriver en flexibilitet. Vissa beskriver till exempel att man alltid efterfrågar samtycke från både barn och vårdnadshavare, oavsett ålder på barnet, men om vårdnadshavarna inte ger samtycke, så får barn över 15 år ändå delta.

För att barnet ska kunna ta ställning till om hen vill delta, behöver barnet få tillräcklig information om arbetet. Informationen ska vara anpassad till barnets ålder och förmåga. Givetvis behöver även vårdnadshavares information utformas så att de förstår vad det är som samtycket omfattar.

Socialstyrelsen ska eftersträva att få samtycke från både barnet och vårdnadshavarna, när barn ska delta i arbeten på Socialstyrelsen. Om barnet är under 15 år, kan barnet delta enbart om vi har fått samtycke från vårdnadshavarna – och från barnet. Om barnet är över 15 år, och det inte går att få samtycke från vårdnadshavarna, får vi avgöra, från fall till fall, om barnet ändå kan delta.

Vårdnadshavares samtycke ger dem inte automatiskt rätt att få veta vad barnet har lämnat för uppgifter.

Ersättning och arvode till barnet

Inför barns medverkan behöver vi besluta om barnet ska få ersättning eller arvode, utöver ersättning för eventuella kostnader för resa eller logi.

Andra organisationer och myndigheter resonerar på olika vis. I vissa fall får barnen en gåva, till exempel en biobiljett. Oftast berättar man inte om detta före deltagandet, eftersom en ersättning inte ska vara en drivkraft till att delta. Andra ger barnen ersättning som är likvärdig med den man ger vuxna, och avtalar om det innan arbetet inleds.

I vår bedömning om vi ska ge ersättning eller inte, kan vi utgå från hur stor insatsen är för barnen. Om vi kommer dit där barnet ändå befinner sig, till exempel skola, HVB eller sjukhus, eller om vi intervjuar barnet på telefon eller videolänk, så kanske det är mindre motiverat att ge ersättning. Men om barnet behöver åka långt, och missar skola och fritidssysselsättningar, så finns det kanske större anledning att ge ersättning.

Om gåvan eller ersättningen till barnet har ett värde på 100 kronor eller mer, skickar Socialstyrelsen en kontrolluppgift till Skatteverket. Detta ska diarieföras, vilket betyder att uppgifterna då omfattas av offentlighetsprincipen. Detta ökar alltså risken att uppgifter kan spridas.

Anmäla oro om barn far illa

Anställda på Socialstyrelsen omfattas av rekommendationen att anmäla i 14 kap. 1 c § socialtjänstlagen (2001:453). Om du får kännedom eller misstanke om att ett barn far illa, bör du anmäla det till socialnämnden. Detta gäller även för sådant som framkommit vid barns medverkan på Socialstyrelsen. En förutsättning för att en anmälan ska kunna göras är att uppgifterna inte omfattas av absolut sekretess, genom 7 § OSF, se mer i bilaga 1. Det är därför

⁶ Att lyssna på barn i familjehem (Socialstyrelsen, 2016)

viktigt att utreda vilken sekretess som kommer vara tillämplig för uppgifterna, redan **innan** barnet medverkar. Om du är osäker på vad du ska anmäla, och hur mycket du bör lämna ut, är det lämpligt att samråda med en jurist på Socialstyrelsen samt föra dialog med din närmaste chef.

Du kan behöva informera barnet om att du omfattas av rekommendationen att anmäla. Det beror på situationen och uppdragets syfte. Om du från början vet att du ska tala med särskilt utsatta barn, och att ni kommer att beröra känsliga ämnen kan det vara viktigt att du från början ger tydlig information, om ansvaret att anmäla både i kontakten inför intervjun och i början av själva intervjun. I andra fall kan det räcka med att du ger informationen om du märker att intervjun börjar beröra sådana saker.

Om barnet har berättat något som ger anledning till anmälan, behöver den som intervjuar tydligt förklara för barnet att en anmälan kommer att göras. Barnet bör få så tydlig information som möjligt, om vad en sådan anmälan innebär och vad som kan hända i samband med anmälan.

Vid information om brister och missförhållanden i verksamheter

Om det framkommer allvarliga brister eller missförhållanden i de verksamheter som barn har beskrivit, utan att det är kopplat till någon specifik individ, behöver du överväga om det bör föras vidare till tillsynsmyndigheten, till exempel Inspektionen för vård och omsorg, IVO, eller Skolinspektionen. Det finns inga rättsliga krav eller rekommendationer om att föra sådant vidare. Du ska även bedöma om sekretess hindrar att uppgifterna lämnas ut. Om du är osäker på vilken information du kan lämna vidare, är det lämpligt att samråda med en jurist på Socialstyrelsen samt med din närmaste chef.

Omhändertagande och återkoppling

Med omhändertagande menas den hjälp och det stöd barnet kan behöva för att hantera eventuellt svåra känslor och tankar som dyker upp i samband med en intervju eller någon annan form av kunskapsinsamling.

Omhändertagandet inför och under själva kontakten med barnet, innebär bland annat att undvika att barnet berättar mer än vad det verkligen vill, eller klarar av, genom att till exempel vara observant på barnets reaktioner under en intervju. Det innebär också att inför intervjun tydligt beskriva syftet, för att förhindra till exempel att barnet tror att samtalet kan påverka den egna situationen.

Om du ska prata med barn om ett känsligt ämne, behöver du inför samtalet fundera på hur ni kan säkra att barnet får ett omhändertagande efteråt, om samtalet rör upp känslor och tankar. Inför alla sådana kontakter bör vi se till att de vuxna närmast barnet är införstådda med vad kontakten ska handla om, och är förberedda på att barnet kan behöva ett speciellt omhändertagande.

Det kan vara bra att ha med sig kontaktuppgifter till professionella som man vid behov kan hänvisa barnet till, till exempel ungdomsmottagning, skolsköterska eller Bris. I vissa fall kan det finnas anledning att ha en psykolog knuten till uppdraget, som man mer direkt kan hänvisa barnet till efteråt.

Man kan också fråga barnet i slutet av intervjun, om man får höra av sig om några dagar. Syftet kan då vara både att följa upp om barnet har något mer att berätta eller fråga om, och att höra om barnet mår bra.

Barnet ska också få veta hur det barnet har berättat kommer att tas om hand, och vad det kommer att bli en del av. Gärna vid intervjutillfället.

Vilken utbildning och erfarenhet behövs?

Genomförande av barns medverkan i Socialstyrelsens arbeten bör kunna utföras av berörd personal på myndigheten, när det inte anses befogat att lägga ut arbetet externt. Det är bra om den berörda personalen har professionell erfarenhet av att möta och samtala med barn, men det ska inte krävas någon specialistkunskap. Det allra viktigaste är förmodligen att utredaren själv vill utföra arbetet och är intresserad av att utveckla arbetet med barns medverkan.

Metoder för att göra barn delaktiga

När du väl har kommit fram till att du behöver samla in kunskap och erfarenheter från barn, behöver du ta ställning till hur insamlingen ska genomföras. I följande avsnitt diskuteras några tillvägagångssätt.

Vem genomför insamlingen?

Det kan vara relevant att en extern samarbetspartner genomför insamlingen av barns kunskaper och erfarenheter. I Socialstyrelsens tidigare arbeten har till exempel organisationen Maskrosbarn och Barnombudsmannen fått i uppdrag att samla in barns kunskaper och erfarenheter.

I stora uppdrag kan det finnas en anledning att köpa in de här tjänsterna. Det kan ge förutsättningar till både högre kvalitet och fler involverade barn.

Samtidigt finns det flera fördelar med att Socialstyrelsen genomför insamlingen själva. Många som har erfarenhet av att själva ha kontakt med barn för kunskapsinsamling betonar att det gör att barnens perspektiv kommer närmare och blir påtagligare, vilket kan ha en viktig inverkan på det fortsatta arbetet.

Intervju som insamlingsmetod

Intervjuer kan ske enskilt eller i grupp. En enskild intervju innebär att man intervjuar ett barn i taget. En gruppintervju kan genomföras med 2–6 barn. Det kan finnas anledning att använda både gruppintervjuer och enskilda intervjuer. Det kan till exempel vara bra att inleda med en övergripande gruppintervju, för att sedan intervju barn enskilt.

Vid kunskapsinsamling i form av intervjuer är det värt att poängtera att det sällan kan ge en generaliserbar bild. De som intervjuas representerar bara sig själva, sina erfarenheter och synpunkter. Eftersom det sällan går att genomföra särskilt många intervjuer, får man sällan ett representativt urval. Samtidigt ska vi självklart sträva efter ett urval som tar hänsyn till exempelvis kön och ålder.

Att arbeta med intervju som metod tar mycket tid. Intervjuer med barn tar ännu mer tid. Varje intervjutillfälle är till stora delar unikt, vilket innebär att det krävs specifik förberedelse inför varje intervju.

Enskilt eller i grupp – olika förutsättningar, olika syften

Att genomföra intervjuer enskilt respektive i grupp innebär olika förutsättningar, vilket påverkar det barnen berättar. Utgå från syftet med insamlingen för att avgöra vilken metod som passar bäst.

En grundregel kan vara att gruppintervjuer används till ämnen som är mindre privata, mindre känsliga. Väg in att det som sägs i ett gruppsamtal kan komma att spridas vidare av gruppdeltagarna. Man kan gärna komma

överens med gruppen i början av intervjun om att det alla berättar ska stanna inom gruppen, men en sådan överenskommelse är inte juridiskt bindande. Därför behöver den vuxna styra samtalet för att undvika att känsliga uppgifter avslöjas.

Enskilda intervjuer ger kunskap om hur enskilda barn tänker, medan gruppintervjuer istället ger kunskap om hur barn tänker tillsammans. Därför kan gruppintervjuer användas för att ta reda på mer om vissa gemensamma erfarenheter, medan enskilda intervjuer passar för att inhämta mer djupgående individuella erfarenheter.

En gruppintervju kan också användas när det inte finns så mycket förkunskap, när syftet är att få en grundläggande översikt av ett ämne, till exempel i ett tidigt skede i ett projekt. Informationen från intervjun kan sedan ligga till grund för det kommande arbetet.

Den vuxne behöver vara medveten om att det finns en strukturell ojämlikhet och maktobalans mellan vuxna och barn i en intervjusituation, med vuxna i överläge och barn i underläge. Det är den vuxnes ansvar att hantera situationen så att denna obalans minimeras. En fördel med gruppintervjuer är att denna maktobalans delvis jämnas ut, bara genom att barnen är fler än de vuxna, vilket kan göra det lättare för barnen att prata.

Fördelar och nackdelar

Enskilda intervjuer respektive gruppintervjuer har sina olika fördelar och nackdelar.

I en grupp kan det vara svårt att fördela taltiden; det är lätt hänt att någon blir tyst och någon annan tar över. Ett sätt att hantera det kan vara att använda talrundor, där alla, en efter en, får en tydlig uppmaning att uttala sig.

Barnens inbördes relationer, konflikter eller hierarkier kan påverka samtalet i en grupp, i synnerhet om de känner varandra sedan tidigare. Å andra sidan kan en sådan grupp av barn också vara ett stöd för varandra, till att våga ta plats och ta till orda.

Vid enskilda intervjuer kan man ställa flera följdfrågor och på så vis skapa en fördjupning och ökad förståelse samt minska risken för missförstånd. Vi en enskild intervju finns dock inte dynamiken i fler deltagare, vilket kan medföra att det kommer fram färre synpunkter.

Var kan intervjuerna äga rum?

Ett annat sätt att minska maktobalansen mellan vuxna och barn kan vara att genomföra intervjun på ett ställe där barnet känner sig hemma och tryggt, och den vuxna är gäst. Var detta i praktiken är, kan barnet få vara med och påverka. För enskilda intervjuer kan offentliga platser vara bra alternativ – café, bibliotek eller vad nu barnet föreslår. Bedöm dock hur den offentliga miljön kan påverka barnets möjligheter att berätta öppet om känsliga frågor. Ämnet, och allvarlighetsgraden i det man ska intervjua om, kan också påverka var det verkar möjligt att genomföra intervjun.

Skolor, fritidsgårdar, sjukhus och HVB är exempel på miljöer där barnen kan känna sig trygga och det kan finnas goda förutsättningar för att genomföra intervjuer. I dessa miljöer kan det inte minst vara lättare att samla befintliga grupper av barn.

Under arbetet med Socialstyrelsens ungdomsråd 2011–2012 genomfördes mötena i Socialstyrelsens lokaler. Uppfattningen var att ungdomarna uppskattade detta. En tolkning är att det gav en signal om att arbetet var viktigt och ”på riktigt”. Man kan helt enkelt behöva resonera om olika faktorer kring var en intervju bäst äger rum.

En intervju kan också genomföras via telefon, videosamtal eller chatt. Eller genom att skicka frågor till barnen som besvaras via mejl eller röstmeddelande. Dessa metoder kan användas

- när det finns geografiska hinder att träffas
- för att låta barnen vara kvar i en miljö där de känner sig hemma
- för att många barn har en större förmåga att uttrycka sig om de inte behöver mötas öga mot öga, eller får möjlighet att skriva istället för att tala.

Insamling via mejl eller chatt leder med största sannolikhet till att personuppgifter behandlas och att det uppstår både expedierade (utskickade) och inkomna allmänna handlingar. Informationssäkerhetsriskerna behöver också beaktas när vi väljer metod. Vi behöver bedöma om metoden går att använda, bland annat utifrån hur känsligt ämnet är samt barnets ålder och mognad.

Material som stöd

Som ett stöd för samtalet under intervjun kan man använda olika former av material, som kan användas för att rita, måla, pyssla, fotografera, filma, göra collage med mera. Användandet av materialet kan minska spänningen i situationen, men det ger också möjlighet för barnet att uttrycka sig på fler sätt än verbalt. Dessutom kan till exempel en teckning som barnet ritat vara en bra utgångspunkt för fortsatta frågor och samtal.

Om det material som tas fram av barnet endast har till syfte att stödja barnet under intervjun, så bestämmer barnet själv om det ska slängas eller om barnet ska ta med det hem. Om det däremot är ett material som Socialstyrelsen vill fortsätta arbeta med så blir det en inkommen allmän handling. Därför behöver man se till att materialet inte innehåller personuppgifter, till exempel barnets namn.

Dokumentera intervjuer

De intervjuer som genomförs måste dokumenteras på något sätt. Det vanligaste bland forskare och andra som genomför liknande intervjuer med barn är att man gör en ljudinspelning av intervjun. Därefter görs oftast en transkribering av det inspelade materialet. Transkriberingen ligger sedan till grund för en analys av det som har framkommit i intervjun. En transkribering kan vara mer eller mindre noggrann, beroende på syftet med intervjun.

Man kan också dokumentera enbart genom att anteckna under samtalet, eller genom att spela in men utgå direkt från ljudinspelningen när man gör sin sammanfattning och analys, utan att en transkribering görs. I dessa fall kan man snarare tala om att man gör ett referat av intervjun, kanske med inslag av citat.

Metoden ska väljas utifrån vad intervjun ska användas till. Till exempel kan ett referat vara tillräckligt, om intervjun främst är en del av en övergri-

pande omvärldsbevakning. Om den däremot är en del av till exempel en kunskapsinsamling för en vägledning eller en utvärdering, rekommenderas en transkribering av hela intervjun. I arbete på Socialstyrelsen är det oftast lämpligt att spela in intervjun, främst för att det blir en mer tillförlitlig kunskapsinhämtning.

Man behöver i förväg bedöma om en ljudinspelning kommer att innebära personuppgiftsbehandling även om barnets namn inte framgår.

Inför en transkribering bör man också avgöra hur den ska göras, och bedöma om det uppstår allmänna handlingar till exempel om man anlitar en extern aktör som får inspelningen skickad till sig. Ta stöd av förvaltningsjuridik vid frågor om personuppgifter och sekretesskydd.

Andra insamlingsmetoder

Enkäter

Enkäter kan användas som enda källa, eller som komplement till intervjuer – antingen före eller efter intervjuerna. För att även barn med bristande språkförståelse eller funktionsnedsättningar ska kunna svara på enkäter kan det finnas anledning att ta fram enkäter på olika språk, respektive att ge barnet möjlighet att svara på enkäten tillsammans med en enkätstödjare.⁷

Vid enkäter är personuppgifter och sekretess av stor betydelse eftersom svaren sannolikt kommer att anses som inkomna allmänna handlingar.

Inför enkäter med barn, lämnar man en förfrågan om metodstöd till SMS-gruppen, precis som vid övriga enkäter.

Deltagande observation

Deltagande observation innebär att delta i en viss miljö och situation för att iakttä och samla in kunskap om vad som händer och sägs. En sådan miljö skulle till exempel kunna vara ett HVB, en skolklass eller en fritidsgård. Metoden kräver mycket tid. Det kan vara relevant att genomföra en kort deltagande observation, som en förberedelse inför intervjuer, dels för att lära känna miljön och personerna, dels för att få en första övergripande kunskap om hur något fungerar.

Det kan behövas samtycke från de som kan komma att bli observerade. Ta stöd av enheten för förvaltningsjuridik i den bedömningen.

Längre beskrivningar, foton, filmer

Man kan också samla in beskrivningar och berättelser från barn, till exempel genom att sprida en förfrågan i ett visst forum, om att få in beskrivningar och berättelser kring ett visst tema. Barnen skulle till exempel kunna ombes att skildra en dag på sitt boende. Dessa beskrivningar kan vara skriftliga men även i form av foton, filmer, ljudinspelningar eller annat.

Inlämnandet av material leder till att det finns allmänna handlingar som kan innehålla personuppgifter. Ta därför stöd av förvaltningsjuridik kring frågor om personuppgifter och sekretesskydd.

⁷ Angående enkätstödjare, se tex Att lyssna på barn i familjehem (Socialstyrelsen, 2017)

Strukturerade modeller

Det finns strukturerade modeller för att ta in kunskap och erfarenheter från barn, som har utvecklats av myndigheter, företag och organisationer. De kan bestå av format och underlag för intervjuer och workshops, som brukar kompletteras med andra metoder för att samla in kunskap och erfarenheter.

Unga direkt

Unga direkt är Barnombudsmannens modell för att lyssna på barn och ta in deras kunskap och erfarenheter. Den kan beskrivas som en modell för kvalitativ kunskapsinsamling och analys. Först och främst är modellen den som Barnombudsmannen själva använder i sitt kontinuerliga arbete med att samla kunskap om hur barns rättigheter efterlevs i Sverige. Dessutom beskriver de modellen noggrant på hemsidan, för att andra myndigheter och organisationer ska kunna använda sig av den. De genomför även utbildningar om modellen.⁸

Barnombudsmannens sekretess skiljer sig från Socialstyrelsens sekretess. Det är därför viktigt att bedöma vilka förutsättningar Socialstyrelsen har för att skydda uppgifter om enskilda, om man överväger att använda modellen i ett visst arbete.

Tjänstedesign

Tjänstedesign är en metodik som används när man ska ta fram en produkt eller tjänst, och kundens eller användarens upplevelser ska stå i centrum. Metodiken syftar till att förstå kundens eller användarens beteende och behov, för att skapa så bra produkter och tjänster som möjligt. Processen genomförs i form av olika typer av workshoppar och intervjuer.

Insamling i samarbete med extern partner

Om Socialstyrelsen anlitar en extern aktör måste det finnas ett genomtänkt arbetssätt för aktören, till exempel kring hur uppgifter ska skyddas och hur personuppgifter ska hanteras. Om till exempel Barnombudsmannen gör insamlingen så omfattas de av sekretessbestämmelser i OSL vilket påverkar genomförandet. Om däremot en privat organisation som Maskrosbarn gör insamlingen omfattas de inte av sekretess enligt OSL. Det är oavsett aktör Socialstyrelsens ansvar att se till att deltagarna får relevant information om vilken sekretess som gäller, inför sitt deltagande.

Innan man anlitar en extern aktör och ger den en självständig roll, behöver man också ta ställning till vilket resultat de ska överlämna till Socialstyrelsen. Om resultatet innehåller personuppgifter så behöver man ha bedömt vilket sekretesskydd uppgifterna får när de kommer in till myndigheten, och dokumenterat med vilket rättsstöd personuppgifterna kommer att behandlas. Ta stöd av enheten för förvaltningsjuridik vid frågor om personuppgifter och sekretesskydd.

⁸ Se <https://www.barnombudsmannen.se/unga-direkt/om-unga-direkt/>

Referenser och tips om material

1. Barnombudsmannen, Unga direkt. www.barnombudsmannen.se/unga-direkt/om-unga-direkt/
2. Barnrättskommitténs Allmänna kommentarer nr 12. *Barnets rätt att bli hörd*. Barnombudsmannens översättning, reviderad version. 2014.
3. DART Kommunikationscenter www.dart-gbg.org
4. Johansson, B & Karlsson, M. *Att involvera barn i forskning och utveckling*. Studentlitteratur; 2013.
5. Rindstedt, C. *Barn möter vården*. 2013.
6. Socialstyrelsen. *Att samtala med barn. Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården*. 2018
7. Socialstyrelsen. *Att lyssna på barn i familjehem*. 2016.
8. Socialstyrelsen. *Bedöma barns mognad för delaktighet*. 2015
9. Socialstyrelsen. *Etiska aspekter på att lyssna på barn i familjehem*. 2015
10. Thomson, H. *Analysera intervjuer – Om konsten att göra kvalitativa analyser vid statliga verk och myndigheter*. 2014.

Bilaga 1: Personuppgifter och sekretess

Det bästa sättet att skydda barnens integritet, är att samla in så lite uppgifter som möjligt.

Detta är också ett krav i dataskyddsförordningen: det är inte tillåtet att samla in mer personuppgifter än det som är nödvändigt för ändamålet. De regler som finns om sekretesskydd är dessutom inte heltäckande. Även ur det perspektivet är det alltså säkrast att från början planera arbetet så att så få uppgifter som möjligt samlas in.

Nedan finns en översikt av reglerna kring personuppgifter respektive sekretess.

Regler om personuppgifter

Utgå från att det kommer att ingå personuppgiftsbehandling i något skede av arbetet med att hämta in barns kunskaper och erfarenheter. Se därför till att det personuppgiftsrättsliga regelverket följs.

Vad räknas som personuppgifter?

Med *personuppgifter* avses varje upplysning som avser en identifierad eller identifierbar fysisk person.

Med en *identifierbar fysisk person* menas en person som direkt eller indirekt kan identifieras särskilt med hänvisning till en identifierare som ett namn, ett identifikationsnummer, en lokaliseringssuppgift eller online-identifikatorer eller en eller flera faktorer som är specifika för den fysiska personens fysiska, fysiologiska, genetiska, psykiska, ekonomiska, kulturella eller sociala identitet.

Detta framgår av artikel 4 i EU:s dataskyddsförordning.

Av skäl 26 i dataskyddsförordningen framgår bland annat, att personuppgifter som har pseudonymiserats, och som skulle kunna tillskrivas en fysisk person genom att kompletterande uppgifter används, bör anses som uppgifter om en identifierbar fysisk person.

För att avgöra om en fysisk person är identifierbar, bör man beakta alla hjälpmedel som, antingen av den personuppgiftsansvarige eller av en annan person, rimligen kan komma att användas för att, direkt eller indirekt, identifiera den fysiska personen.

Det är mycket mer än personnummer som utgör personuppgifter. Även om namn och personnummer inte anges, kan uppgifter ändå vara personuppgifter. Så är fallet om uppgifterna om personen, tillsammans, gör att någon kan förstå vem uppgifterna handlar om. Om man kan använda en uppgift för att identifiera en fysisk person, så är det en personuppgift. Det gäller även om en viss personuppgiftsansvarig inte själv förfogar över samtliga av de personuppgifter som tillsammans gör identifieringen möjlig.

Även krypterade uppgifter och elektroniska identiteter, till exempel IP-nummer, räknas som personuppgifter om de kan kopplas till fysiska personer.

Även foton och ljudupptagningar som behandlas i dator kan vara personuppgifter även om inga namn nämns.

Vad är behandling av personuppgifter?

Behandling innefattar många sorters åtgärder. Det krävs inte att uppgifterna används. Redan själva insamlingen och lagringen innebär behandling av uppgifter.

Av definitionen i artikel 2 i EU:s dataskyddsförordning framgår att behandling är en åtgärd, eller en kombination av åtgärder, beträffande personuppgifter eller uppsättningar av personuppgifter, oberoende av om de utförs automatiserat eller ej, såsom insamling, registrering, organisering, strukturering, lagring, bearbetning eller ändring, framtagning, läsning, användning, utlämning genom överföring, spridning eller tillhandahållande på annat sätt, justering eller sammanförande, begränsning, radering eller förstöring.

När får personuppgifter behandlas?

All behandling av personuppgifter måste uppfylla de grundläggande principerna i dataskyddsförordningen. Principerna innebär bland annat att

- personuppgifter bara får samlas in för berättigade **ändamål**, som inte är alltför allmänt hållna
- mängden uppgifter ska begränsas till vad som är **nödvärdigt** för ändamålen
- uppgifterna får inte senare behandlas på ett sätt som är **oförenligt** med dessa ändamål
- uppgifterna får inte **sparas** längre än nödvändigt
- uppgifterna ska behandlas på ett sätt som säkerställer bland annat en lämplig **säkerhet** för uppgifterna, inklusive lämpliga tekniska eller organisatoriska åtgärder kring integritet och konfidentialitet
- den som behandlar personuppgifter ska kunna **visa** att principerna följs.

För att det ska vara tillåtet att behandla personuppgifter måste det alltid finnas ett stöd i dataskyddsförordningen, en så kallad **rättslig grund** (artikel 6).

Om det, bland uppgifterna som myndigheten vill behandla, kommer att finnas så kallade **känsliga** personuppgifter (artikel 9) så ställs ytterligare krav för att få behandla dem. Exempel på känsliga personuppgifter är sådana som

avslöjar etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, uppgifter om hälsa eller uppgifter om en fysisk persons sexualliv eller sexuella läggning.

Uppgifter om hälsa är till exempel uppgifter om en enskild persons hälsotillstånd eller kontakter med hälso- och sjukvården. Men även uppgifter som handlar om andra omständigheter kan utgöra uppgifter om hälsa. Till exempel kan uppgiften att ett visst barn får en insats enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, anses utgöra en uppgift om hälsa, eftersom en förutsättning för att få det, är att man har en varaktig funktionsnedsättning. Även en uppgift om att en person får insatser för missbruk kan anses utgöra en uppgift om hälsa.

Även för uppgifter om **lagöverträdelser** (artikel 10) ställs särskilda krav.

Läs mer om behandling av personuppgifter, och om hur du anmäler en önskad behandling av personuppgifter, på intranätet. <https://intranat.sos.se/stod-i-arbetet/personuppgiftsbehandling-anmal>

Möjlighet att sekretesskydda uppgifter

Eftersom allmänna handlingar kan begäras ut, med stöd av offentlighetsprincipen, är det olämpligt att ens efterfråga uppgifter som den enskilde inte vill få spridda, om myndigheten inte med stor säkerhet kommer att kunna skydda uppgifterna från att bli utlämnade. Huruvida Socialstyrelsen kommer att kunna skydda uppgifter måste bedömas från fall till fall.

För att kunna skydda uppgifter om enskilda personer behöver uppgifterna omfattas av någon sekretessbestämmelse i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL. Det finns bara ett fåtal bestämmelser som kan bli relevanta i dessa situationer. Nedan beskrivs de två viktigaste.

Om arbetet innebär en undersökning ”som avser kartläggning, uppföljning, analys eller utvärdering av verksamhet inom hälso- och sjukvården, tandvården och socialtjänsten eller av verksamhet som rör stöd och service till vissa personer med funktionsnedsättning” så gäller sekretess för ”uppgifter om en enskilds personliga förhållanden, som kan hänföras till den enskilde”.

I andra arbeten kan sekretesskydd gälla för uppgifter om en enskilds hälsa eller sexualliv, men bara under vissa förutsättningar.

Sekretessbestämmelsen i 21 kap. 1 § OSL

Sekretess gäller för uppgifter som rör en enskilds hälsa eller sexualliv, såsom uppgifter om sjukdomar, missbruk, sexuell läggning, könsbyte, sexualbrott eller annan liknande uppgift, om det måste antas att den enskilde eller någon närstående till denne kommer att lida betydande men om uppgiften röjs.

21 kap. 1 § OSL.

Bestämmelsen gäller alltså bara uppgifter som rör en enskild persons **hälsa** eller **sexualliv**. Andra uppgifter kan inte sekretesskyddas med denna bestämmelse. Exempel på uppgifter om hälsa är uppgifter om sjukdomar och missbruk.

Det krävs dessutom att den enskilde, eller någon närstående till denne, kommer att **lida betydande men** om uppgifterna röjs. Det är ett relativt högt ställt krav. I sekretesskyddet för socialtjänsten samt hälso- och sjukvården, är det tillräckligt att den enskilde lider men (jfr 25 kap. 1 § och 26 kap. 1 § OSL). Där finns alltså inget krav på att lidandet ska vara betydande, för att sekretesskyddet ska gälla.

Bestämmelsens utgångspunkt är att uppgifter ska vara offentliga, men det är möjligt att sekretesskydda uppgifter om en enskilds hälsa eller sexualliv om denne lider betydande men om sådana uppgifter röjs.

Socialstyrelsen strävar efter att skydda uppgifter om enskildas hälsa eller sexualliv. Men beslut om att inte lämna ut en allmän handling, eller att ”maska” delar av en allmän handling, kan överklagas till domstol, som kan besluta att uppgifterna ska lämnas ut.

Även om det som barnen bidrar med är relativt harmlösa uppgifter kan själva urvalet av barn göra att det skapas känsliga uppgifter. Om urvalet till exempel är barn placerade på HVB, ingår genast uppgiften att varje medverkande barn är placerat på HVB, vilket är en känslig uppgift om det barnet. Detta även om själva insamlingen bara handlade om barnens förslag på hur personalen kan bli bättre på att göra barn delaktiga i HVB-vården. Eftersom uppgiften att ett barn får insatsen placering på HVB inte är en uppgift om hälsa, kan den inte sekretesskyddas med stöd av 21 kap. 1 § OSL. Däremot kan den kanske skyddas med stöd av 7 § OSF, se nästa avsnitt.

En uppgift om att ett barn får en insats enligt LSS torde dock kunna anses utgöra en uppgift om hälsa, eftersom en förutsättning för att få insatser enligt LSS är att man har en varaktig funktionsnedsättning. Även en uppgift om att man får en insats för missbruk torde anses utgöra uppgifter om hälsa.

Bestämmelsens påverkan på arbetet med barn

De potentiella deltagarna behöver få information om vilken möjlighet Socialstyrelsen har att sekretesskydda uppgifter, och de avgränsningar som finns i sekretesskyddet.

Som framgått finns det möjlighet att skydda vissa typer av uppgifter med stöd av denna bestämmelse, men alla uppgifter om känsliga personliga förhållanden kan inte sekretesskyddas. Dessutom räcker det inte med att det är en viss typ av uppgifter, för att sekretess ska gälla.

Om urvalet av barn baseras på hälsouppgifter, till exempel i en studie om barn med ADHD, finns det möjlighet att skydda hälsouppgifterna i enlighet med 21 kap. 1 § OSL. Trots detta kan Socialstyrelsen inte lova sekretesskydd, ens för uppgifter om hälsa. Detta dels eftersom bestämmelsen kräver risk för betydande men, dels eftersom beslut kan överprövas av domstol.

Om urvalet av barn baseras på att de till exempel får en viss socialtjänstinsats, som inte avslöjar uppgifter om hälsa, kan uppgiften att barnen har den insatsen inte sekretesskyddas med stöd av 21 kap 1 § (men möjligen med stöd av 7 § OSF, se nedan). Det som dessa barn säger, som handlar om deras hälsa, faller förvisso under 21 kap. 1 § OSL, men det faktum att de får insatsen kan inte skyddas.

I dessa fall måste de potentiella deltagarna få avgöra om de vill delta under dessa förutsättningar.

Sekretessbestämmelsen i 7 § OSF

Sekretess enligt 7 § OSF gäller för Socialstyrelsen, vid undersökningar i de tre kategorierna nedan.

I kategori 1 och 2 gäller sekretessen för uppgifter som avser en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden och som kan hänföras till den enskilde.

I kategori 3 gäller sekretessen endast för uppgifter om en enskilds personliga förhållanden, som kan hänföras till den enskilde.

1. undersökningar om hälso- och sjukvårdens behov av läkare, sjuksköterskor, barnmorskor och röntgensjuksköterskor samt tandvårdens behov av tandläkare och tandhygienister på kort och lång sikt.
2. undersökningar om tillämpningen av bestämmelserna om genetisk information i försäkringssammanhang i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.
3. undersökningar som avser kartläggning, uppföljning, analys eller utvärdering av verksamhet inom hälso- och sjukvården, tandvården och socialtjänsten eller av verksamhet som rör stöd och service till vissa personer med funktionsnedsättning.

Det finns undantag från den absoluta sekretessen för statistik- och forskningsändamål, samt för uppgifter som inte är direkt hänförliga till den enskilde, i tredje stycket i 24 kap. 8 § OSL.

Bestämmelsen gäller bara uppgifter om en enskilds **personliga** eller **ekonomiska** förhållanden. Personliga förhållanden inbegriper till exempel hälsa, missbruk, levnadsförhållanden och socialtjänstinsatser. Ekonomiska förhållanden inbegriper till exempel föräldrarnas inkomster och barnets förmögenhet.

Sekretessen är som huvudregel absolut. Det betyder att uppgifterna är sekretessbelagda och inte får röjas. Om något av undantagen i tredje stycket kan tillämpas, är sekretessen fortfarande stark, och det är endast om **det står klart** att den enskilde, eller hans närstående, **inte** lider skada eller men, som uppgifterna får röjas. Utgångspunkten är alltså att denna typ av uppgifter ska vara sekretesskyddade.